

ARHEOLOOGILISED
VÄLITÖÖD
EESTIS

ARCHAEOLOGICAL
FIELDWORK
IN ESTONIA

2006

Koostanud ja toimetanud
Ülle Tamla

Muinsuskaitseamet
Tallinn 2007

© 2007 Muinsuskaitseamet
Uus 18, Tallinn 10111, Eesti
National Heritage Board
Uus 18, Tallinn 10111, Estonia
www.muinas.ee

Esikaas: 2006. a Palutaja külast avastatud aardes sisalduv
hõbedatud hoburaudsõlg.

Cover: Silver-plated penannular brooch from Palutaja hoard,
discovered in 2006.

Tagakaas: Krõllid Palutaja aardest.

Back cover: Silver beads from Palutaja hoard.

Toimetuskolleegium / Editorial Board:

Ants Kraut
Friedrich Lüth
Erki Russow
Leena Söyrinki-Harmo
Toomas Tamla
Ülle Tamla
Jaan Tamm
Juris Urtāns
Kalev Uustalu
Heiki Valk

Kujundus ja küljendus:
Jaana Kool

TARTU ÜLKOOL
RAAMATUKOGU

ISSN 1406-3972

ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS ON THE UPPER AND LOWER REACHES OF THE RIVER PIRITA

Mauri KIUDSOO

Tallinna Ülikool, Ajaloo Instituut (Institute of History, University of Tallinn)

Rüütli 6, 10130 Tallinn, Eesti (Estonia)

mauri.kiudsoo@mail.ee

In 2006 the author of the present paper carried out archaeological investigations on several sites on the upper and lower reaches of the River Pirita¹. This paper concentrates on the sites in the Alansi village (former Kose parish) and on Viimsi peninsula. Small-scale archaeological monitoring was performed in the old part of Tallinn (Pikk St. 13) and around the stone graves (nos 17515 and 17516) and a cult stone (no. 17523) in the village of Sõrve, former Keila parish. In the village of Sõrve two new stone graves (presumably *tarand*-graves) were discovered, one of which is heavily damaged by road construction. Besides the above mentioned, systematic survey of the sites located in the former Kose parish was undertaken together with an amateur archaeologist Arne Kivistik. In the course of the work the Oru sacrificial spring (no. 18042 under state protection) in the historic Kämbla village on the upper reaches of the River Pirita was visited on July 19th 2006. It was observed that during early summer (June-July?) the spring had been illegally dredged (Fig. 1). The person who damaged the site probably used a metal detector alongside with the spade: modern coins found from the spring that had little value, had been left on a nearby stone. Local inhabitants informed us that a person (whose identity is known) with a metal detector was searching the spring for coins already some years before (Kiudsoo 2006a).

Fig. 1. Sacrificial spring in Oru.

Jn 1. Oru ohvriallikas.

Photo / Foto: Mauri Kiudsoo, 19.07.2006.

¹ Investigation permits nos 2085, 2141, 2469, 2704.

SITES IN THE ALANSI VILLAGE

The village of Alansi was first mentioned in Liber Census Daniae in the 1st quarter of the 13th century, as a village of *Atanascae* with a size of 17 ploughlands (Johansen 1933, 43). Due to its location near the Pirita River² the settlement site of Alansi probably had a strategically important position. The investigations of the recent years have proved that at least in the last centuries of the prehistoric period waterways were the most important communication routes in Estonia (Veldi 2004, 62; Kiudsoo 2005a, 147; Leimus 2003, 48–49). Quite possible, that the oldest land route from Tallinn in the direction of Tartu also ran through the village of Alansi in the Latest Iron Age.³ Oral tradition about a chapel, formerly located in Alansi, also refers to its former size and significance (Kiudsoo 2006b).

Archaeological investigation of the Alansi village started in early spring 2006. They were prompted by prehistoric artefacts and their fragments (AI 6462, 6584, 6585, 6626, 6628), discovered by A. Kivistik as surface finds in various parts of the village. The first task was to specify the borders of the protected settlement site (no. 18537). For that purpose rows of trial pits were dug to estimate the presence and intensity of cultural layer (Kiudsoo 2006c). It appeared that the cultural layer was partly disturbed and its maximal thickness was about 30 cm. Finds suggested also the existence of an old smithy site in the area, its precise age has still to be established. Local inhabitants were also questioned to get supplementary information about illegal archaeologists visiting the village in recent years and damaging archaeological sites (Kiudsoo 2006b).

As a next step, the investigation of the grave in Alansi was launched⁴. The site, mostly destroyed by tillage, was discovered on the basis of surface finds by A. Kivistik in September 2000 (AI 6462). Later, the archaeologist Mati Mandel surveyed the site and confirmed A. Kivistik's opinion that a prehistoric grave was located there (Kiudsoo 2006d, Appendix I). The burial site dating from the end of the prehistoric period is situated *ca.* 500 m East of the core of the ancient settlement site on a knoll in a field (Fig. 2). An electric power line running across the southern part of the knoll is a good landmark for finding the site. The main aim of the investigations of 2006 was to establish whether it would be possible and expedient to take the damaged grave under state protection. In the first stage the extent of the grave and soil stratigraphy were examined (Fig. 3). It appeared that

² The brook of Alansi, running through the village, flows into the Kuivajõe River and the latter, in its turn, flows into the Pirita River at Kose-Uuemõisa.

³ The track ran most likely over Kurna – Lähtse – Nabala – Kurevere – Tuhala – Kämlu – Kirivalla – Alansi – Kuimetsa and Vahastu (Raid 2005, 179).

⁴ Besides the author of this paper the archaeologists Ülle Tamla and Mirja Ots participated in the investigation.

the grave covered an area of 1600 sq. m on the higher northern part of the knoll, differing from the rest of the field by the existence of stones. Deciding by trial pits, the long period of tillage has considerably damaged the grave but beneath the topsoil, at a depth of about 25-30 cm from the present surface, the blackish burial layer of archaeological interest is sporadically still preserved. It is a couple of centimetres thick and contains cremated bone fragments, burnt clay lumps, molten bronze drops, but also artefacts and their fragments dating from the end of the prehistoric period (Fig. 4). The tiny charcoal fragments that could be observed upon the natural moraine soil beneath the burial layer may either originate from the fire lit for cleaning the soil beneath the grave, or from a slash-and-burn field which may have been on the site before the grave.

On the basis of the survey of the Alansi burial site, the recovered finds and the

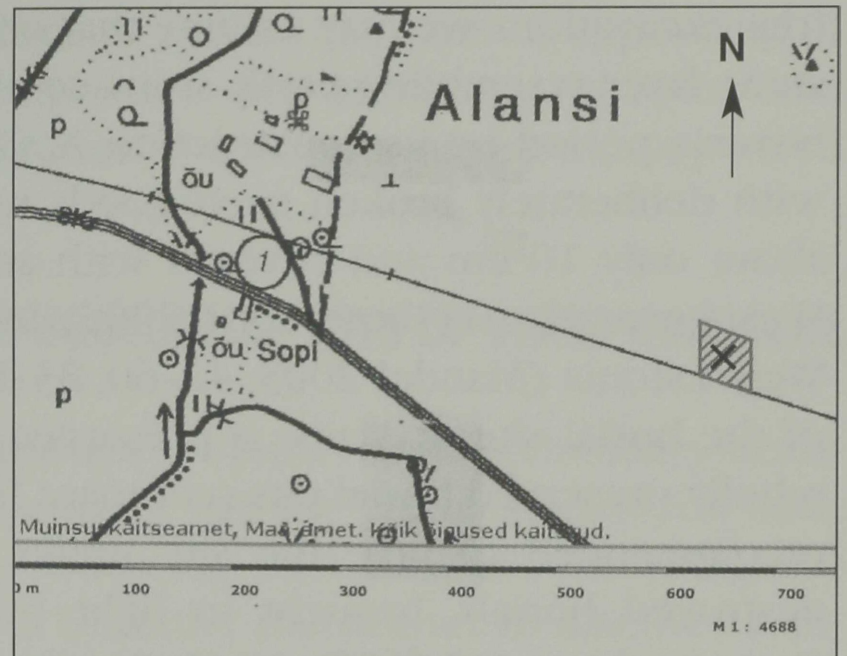

Fig. 2. Location plan of the grave (X) of Alansi.
Jn 2. Alansi kalme (X) asendi plaan.

Fig. 3. Preliminary investigations of the grave of Alansi. View from SE.
Jn 3. Eehuuringud Alansi kalmel. Vaade kagust.

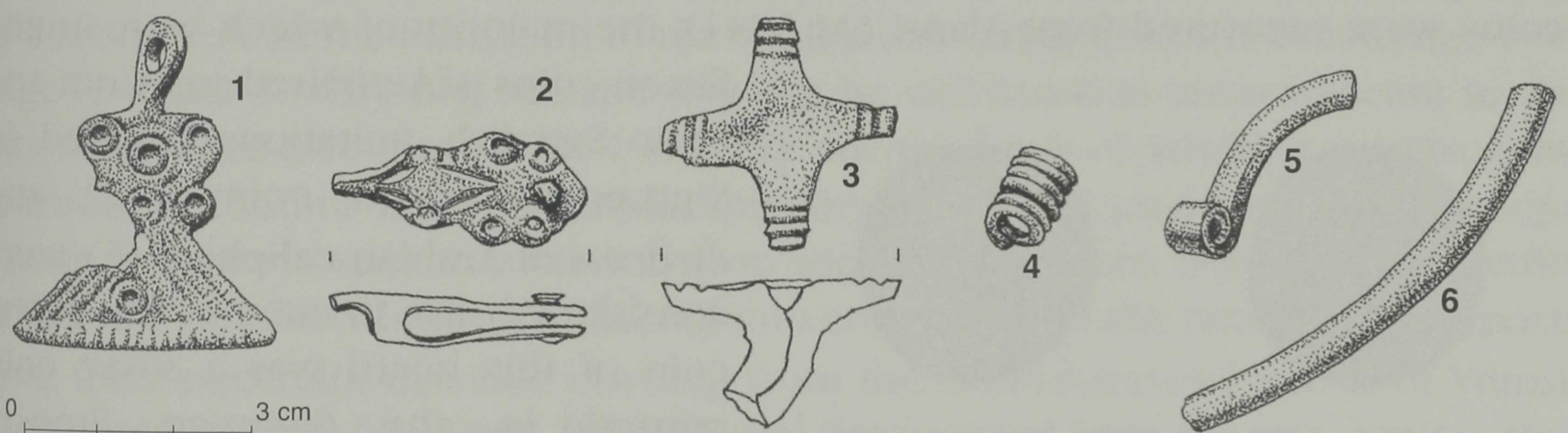

Fig. 4. Finds from the grave of Alansi. 1 - pendant, 2 - end of a strap, 3 - fragment (star shaped knob) of a penannular brooch, 4 - spiral, 5 - fragment of a penannular brooch with rolled endings, 6 - fragment of a neck-ring.

Jn 4. Leide Alansi kalmest. 1 - ripats, 2 - rihmaotsik, 3 - tähekujuliste otstega hoburaudsõle katke, 4 - spiraal, 5 - rullitud otstega hoburaudsõle katke, 6 - kaelavõru katke.
(AI 6842: 1-6.)

Drawing by / Joonis: Kersti Siitan

trial excavations we may assume that originally it had been a grave with a sparse stone layer, resembling partly stone-covered burial fields from the end of the pre-historic period by its construction. A similar burial site, where cremated bodies with deliberately broken grave-goods were buried in shallow pits at a depth of about only 10 cm and covered with stones, was excavated a few years ago in Harmi near Alansi (Tamla 2001; 2002) and, still earlier, also in Kõmsi and Maidla in West Estonia (Mandel 2003, 42–60, 83–88, 133). Although only the bottom layer of the burial site of Alansi is preserved, it is possible that it includes also some wholly preserved burial pits (compare Tamla 2001; 2002, 135–143); therefore it is recommended to take the site under protection. Among the finds from the destroyed burials, brought to light by ploughing, a primitive imitation of a German denar (AI 6628), worn as a pendant, must be mentioned. It was discovered in 2000 by A. Kivistik. Up to now such coarse imitations of coins have been found only in Latvia (Kiudsoo 2004, 201). The specimen from Alansi was probably manufactured in the most important trade centre of the Livonians, Daugmale, in the 2nd half of the 11th century (see Bepra 1977, 98; Berga 1990, 50–52).

Early in spring 2006 another site was investigated in the village of Alansi, where about twenty years ago a Viking Age coin hoard was discovered (see Kiudsoo 2005b, 181). Bearing in mind the robbery of the silver hoard from the rescue excavations at Ubina (see Tamla, Kiudsoo & Rohtla 2005, 233–234) special security measures were taken, including round-the-clock guard of the excavation and its surroundings. Here the author wishes to thank the Tallinn Brigade of the Voluntary Defence League, who, in consultation with the National Heritage Board, supplied us with professional equipment for an early spring fieldwork, including special tents. Using the same methods as at the rescue excavations of the Ubina hoard (see Tamla, Kiudsoo & Rohtla 2005, 232–233), 43 new silver coins were recovered from Alansi (AI 6841), the majority of which were Anglo-

Saxon coins of Aethelred and Cnut and their Swedish imitations (minted in Sigtuna). German coins (12) and *dirhems* of Arabian caliphate (5) were considerably less in number. The oldest coin of this hoard was a silver coin minted in the Sasanian Empire between the Caspian Sea and the Persian Gulf during the reign of Khusro I–II (531–579/590–628), which is quite rare in Estonia.

Fig. 5. The latest coin of the Alansi hoard: England, Norwich, Cnut, penny, about 1018–24 (type: Quatrefoil).

Jn 5. Alansi aarde hiliseim münt: Inglismaa, Norwich, Cnut, penn, u1018–24 (tüüp: Quatrefoil).

The results of the investigations enabled us to specify the date of depositing of the Alansi hoard. Relying upon the earliest possible date of minting the latest coin of the hoard (Fig. 5) we may assert that the hoard could not have been deposited before 1018.

ARCHAEOLOGICAL SITES OF VIIMSI COMMUNE

Late in autumn 2006 the communal authorities of Viimsi ordered preliminary investigations of the area between the Soosepa moor and the Mäealuse road, on both sides of the Pärnamäe Road (see Kiudsoo 2006e, Fig. 1). Besides the recording and mapping the known sites we intended to examine the district to discover hitherto unknown sites and thus provide information for the planning of development activities around Lubja-Pärnamäe in Viimsi.

Compared with other districts of Harjumaa, the commune of Viimsi is not very rich in archaeological sites: only a settlement site in the Idaotsa village on the island of Prangli (no. 18989) and a stone setting on the island Äksi (no. 18990) have been taken under heritage protection. Although more archaeological sites have been discovered in Viimsi, they were not, for some reason, taken under protection and consequently have been either partly or completely destroyed by now.

Clear traces of early human activities could be observed only in the north-western part of the district where a settlement site is located, which was discovered nearly thirty years ago (Lõugas 1971) but later “lost”. Now we rediscovered this site – the settlement site I of Viimsi (see Kiudsoo 2006e, Fig. 8). Probably the occurrence of bog ore, necessary for iron production, in the Soosepa moor played a decisive role in the formation of the settlement dating from the Pre-Roman Iron Age (200 BC–50 AD). Bog ore and slag can be still found in areas adjacent to the Soosepa moor (see also Viidas 1992, 22). On the basis of levelling results, comparison of contour lines and landscape survey we may assert that the Soosepa moor in its early stage has stretched to the south-western border of the settlement site (Kiudsoo 2006e, 11). Taking into consideration the random find reports and their uncertain distance marking from the *tarand*-graves I and II of Viimsi, excavated in 1990 (see Lang 1993, 5), and the Soosepa farm, we may assume that a pebble (*Siphonia cylindrica*) resembling a bead by its shape⁵ and an iron axe, lost by now (see Viidas 1992, 29–30) were also found somewhere near the settlement site of Viimsi.

⁵ Although the hole in the pebble is natural, it is still possible that such stones with holes have been used as beads, loom weights, spindle whorls, etc. (Lang 1996, 156).

An early (?) *tarand*-grave dating from the same period (Lang 1996, 148), which was located near the settlement site and was locally known as *the grave of a Swedish king*, had been destroyed by the time of the fieldwork in autumn 2006. Investigations of the area suggest a possibility that a part of this burial site might still be preserved under the Kesk-Kaare road (Kiudsoo 2006e, Fig. 4).

Trial pits in other parts of the investigated area revealed no traces of early human activities. Only in the north-western part, on the terrace beneath the limestone bluff opposite the dwellings of the Kalda farm, traces of fire could be observed between topsoil and original undisturbed soil. In the light of the preliminary investigations it was interpreted as traces of slash-and burn cultivation of the time (Kiudsoo 2006e, 7).

The preliminary investigations of 2006 confirmed our earlier assumptions: with the founding of the nether gravel quarry of Pärnamäe a settlement site of the Corded Ware Culture with a grave of the 1st half of the I millennium upon it had been destroyed (Fig. 6; see Kiudsoo 2006e, Fig. 1: 3). In the mid-1980s Ivar Leimus from the Museum of History still gathered archaeological finds⁶ (AI 5627) from the eastern side and verge of the same quarry.

Although the Viimsi II settlement site has been destroyed, the potsherds recovered there, which belong to vessels characteristic to the late Corded Ware deciding by their composition, baking and ornamentation⁷, allow us to adjust the opinion about the early settlement of Viimsi. Up to now the existence of a settlement of the Corded Ware Culture somewhere around Miiduranna-Viimsi could be only presumed on the basis of a fragment find of a late boat axe (AM A 389), found from a field of the Pihlaka farm of the Miiduranna village in the western part of the Viimsi peninsula (Lang 1996, 379). Recent investigations allow us to assert that agricultural open settlement appeared on the higher grounds around the Lubja and Pärnamäe farms in the central part of the Viimsi peninsula at the end of the Corded Ware Culture period, i.e. about 2000 BC, at the latest. Alvars with thin soil suitable for early agriculture also existed near the destroyed Corded Ware settlement site in Viimsi.

Besides the fragments of corded pottery about 40 potsherds dating from the 1st half of the I millennium AD were also found at the edge of the nether quarry of Pärnamäe in the mid-1980s. The burnt fragments of human bones and a pendant

⁶ Ivar Leimus (AM), pers. comm.

⁷ The pottery from the Viimsi II settlement site and (IV grave?) was determined by Mirja Ots (AI).

made of a bear's canine, discovered in the same vicinity may also be related to this later find assemblage. Burnt bone fragments and an amulet suggest that a stone grave was later built upon the settlement site of the Corded Ware Culture. Such situation can be observed also in other places in Estonia: for example in Võhma, County of Virumaa, where a tarand-grave was built upon a settlement site of the Corded Ware Culture (Ots, Allmäe & Maldre 2003). Unfortunately the existence of the grave of Viimsi will remain a hypothesis since by the time

of the discovery of the artefacts the central part of the hump had already been destroyed and no grave constructions could be observed. Presuming that a grave had really existed there, the question still remains whether it could have been the missing link in the prehistory of Viimsi between "the grave of a Swedish king" (early *tarand*-grave?) and the tarand-graves I and II, built in the 2nd half of the 4th century (Lang 1993, 54–55). The fact that pottery of the 2nd–3rd centuries still cannot be clearly distinguished from pottery of the Roman Iron Age (Lang 1996, 266) also complicates the issue.

Fig. 6. The location of the settlement site of the Late Corded Ware Culture and the tarand-grave (?) of the 1st half of the I millennium in Viimsi.

Jn 6. Viimsi hilise nöörikeramika kultuuri asula ja I a.t esimese poole tarandkalme(?) asukoht.

References

- Berga, T. M. 1990.** Grobe Nachahmungen westeuropäischer Münzen des 11. Jahrhunderts in Lettland. Sigtuna Papers. – Commentationes de nummis saeculorum IX–XI in Suecia repertis. Nova Series 6, S. 49–53. Stockholm/London.
- Johansen, P. 1933.** Die Estlandliste des Liber Census Daniae. Kopenhagen-Reval.
- Kiudsoo, M. 2004.** New interesting coin finds in 2003. – AVE, 2003, 201–205.
- Kiudsoo, M. 2005a.** Eesti kagunurga aardeleiud (Vastseliina–Alüksne keskaegne ühendustee). – Setumaa kogumik, 3. Uurimusi Setumaa loodusest, ajaloost ja folkloristikast. Tallinn, 138–169.
- Kiudsoo, M. 2005b.** Interesting coin finds of 2004. – AVE, 2004, 181–188.
- Kiudsoo, M. 2006a.** Oru ohvriallikal toimunud vandalismiaktist. (*Manuscript in MA.*)
- Kiudsoo, M. 2006b.** Alansi küla rahvapärimus. (*Manuscript in AI.*)
- Kiudsoo, M. 2006c.** Alansi (II) asulakoht. Eksperthinnang. (*Manuscript in MA.*)
- Kiudsoo, M. 2006d.** Alansi kalme. Eksperthinnang. (*Manuscript in MA.*)
- Kiudsoo, M. 2006e.** Arheoloogilised eeluuringud Harjumaal, Viimsi vallas. (*Manuscript in MA.*)
- Lang, V. 1993.** Kaks tarandkalmet Viimsis, Jõelähtme kihelkonnas. Tallinn.
- Lang, V. 1996.** Muistne Rävälä. Muistised, kronoloogia ja maaviljelusliku asustuse kujunemine Loode-Eestis, eriti Pirita jõe alamjooksu piirkonnas, 1.–2. (MT, 4.). Tallinn.
- Leimus, I. 2003.** Kaupmees. – Eesti aastal 1200. Tallinn, 43–68.
- Lõugas, V. 1971.** Inspektsioonisõit Viimsi. (*Manuscript in AI.*)
- Mandel, M. 2003.** Läänemaa 5.–13. sajandi kalmed. – Eesit Ajaloomuuseum. Töid ajaloo alalt, 5. Tallinn.
- Ots, M., Allmäe, R. & Maldre, L. 2003.** Rescue excavations at the Võhma X *tarand*-grave and the Võhma I corded ware culture settlement site. – AVE, 2002, 131–142.
- Raid, T. 2005.** Eesti teedevõrgu kujunemine. Tallinn.
- Tamla, Ü. 2001.** Aruanne Harmi kalme kaevamistest 2001. aastal. (*Manuscript in AI.*)
- Tamla, Ü. 2002.** Excavations of the destroyed grave at Harmi. – AVE, 2001, 135–143.
- Tamla, Ü., Kiudsoo, M. & Rohtla, M. 2006.** Rescue excavations on the site of discovery of the Ubina silver hoard. – AVE, 2005, 231–244.
- Veldi, M. 2004.** Teed ja kommunikatsioon Kagu-Eestis nooremal rauaajal ja keskajal. Peaseminaritöö. Tartu. (*Manuscript in TÕ.*)
- Viidas, A. 1992.** Viimsi ajalugu. Esi- ja keskaeg. Tallinn.
- Берга, Т. М. 1977.** Анализ нумизматического материала из археологических памятников Латвии X–XII веков. – Latvijas PSR zinātņu akadēmijas vēstis 1977, 6 (359), 86–99. Rīga.

ARHEOLOOGILISED UURINGUD PIRITA JÕE ÜLEM- JA ALAMJOOKSU PIIRKONNAS

Mauri KIUDSOO

Käesoleva artikli autor tegi 2006. aastal arheoloogilisi uuringuid Pirita jõe ülem- ja alamjooksu mitmel muistisel. Siinses artiklis käsitletakse lähemalt Alansi külas (Kose khk) ja Viimsi poolsaarel uuritud objekte.

Koos arheoloogiahuvilise Arne Kivistikuga alustati end. Kose khk territooriumil paiknevate arheoloogiamälestiste süstemaatilist inspekterimist. Nende tööde käigus külastati mh ka Pirita jõe ülemjooksu piirkonnas Oru (end. Kämbla küla) ohvriallikat ja täheldati, et kaitsealust mälestist (nr 18042) on omavoliliselt süvendatud (jn 1).

ALANSI KÜLA MUISTISED

Alansi küla on esmakordselt mainitud Taani Hindamisraamatus, kus nimetatakse 17 adramaa suurust Atanascæ küla. Tulenevalt Pirita jõe kui Loode-Eesti ühe olulisema liiklussoone lähedusest, pidi Alansi asustusüksusel tõenäoliselt olema strateegiliselt tähtis positsioon. Viimaste aastate uurimistööd on näidanud, et vähemasti muinasaja lõpusajanditel olid veeteed Eestis esmatähtsad kommunikatsioonivahendajad. Võimalik, et läbi Alansi läks hilisrauaajal ka Tallinnast Tartu suunal kulgev vanim maismaatee. Alansi küla omaaegsest tähtsusest ja suuruselt kõneleb veel rahvapärinus, milles on kindel koht seal varemalt eksisteerinud kabelil.

Alansis toimunud välitööde ajendiks sai mõni aeg varem A. Kivistiku poolt pinnaleidudena avastatud muinasaegsed esemed ning nende katked, mis asuvad AI arheoloogiakogus. Lähema vaatluse alla võeti muistne **asulakoht** (nr 18537), mille piiride täpsustamiseks kaevati ridamisi prooviauke. Selgus, et tegemist on kuni 30 cm tusedusega ja osaliselt segatud kultuurkihiga. Otsustades leidude põhjal, jääb kaitsealuse asula alale ka vana sepipajaase, mille vanus vajab veel täpsustamist.

Põllutöödega suuresti hävitatud Alansi **kalme** avastas pinnaleidude järgi A. Kivistik 2000. Muinasaja lõpuperioodil rajatud matmispaik asub kaitsealuse muinasasula tuumikust u 500 m ida pool lageda põllu kõrgemal põndakul (jn 2). 2006. a uuringute eesmärk oli saada informatsiooni selle kohta, kas lõhutud kalme vastab riiklikusse kultuurimälestiste registrisse kantavale muistisele esitatud nõuetele. Kalmealale tehtud proovikaevandi (jn 3) ja prooviaukude alusel konstateeriti, et kalme algne suurus võis olla u 160 m². Praegu eristub kalmeala haritavast põllupinnast kivide rohkuse poolest. Pikka aega kestnud põlluharimisega on muistist oluliselt kahjustatud, kuid künnikihi all, nüüdisaegsest maapinnast 25–30 cm sügavamal on kohati säilinud arheoloogiliselt huvipakkuv paari sentimeetri paksune kalmekiht. See sisaldab põlenud luukildude, põlenud savitükkide ning sulanud pronksitilgakeste kõrval ka muinasaja lõpust pärit esemeid ja nende katkeid (jn 4). Kalmekihi all paljandunud loodusliku moreenpinnase peal täheldatud väikesed söetükikesed võivad pärineda alepõlust või kalmealuse pinna puhastamiseks tehtud tulest.

Alansi kalmekoha uurimine lubab arvata, et algselt oli see hõreda kivikattega kalme, mille ehitusviis sarnanes muinasaja lõpuperioodil rajatud osalise kivikattega kalmeväljadega. Selliseid matmispaiku, kuhu surnud sängitati põletatult koos tahtlikult purustatud hauapanustega vaid kümnekonna sentimeetri sügavustesse kividega kaetud lohkudesse, on mõned aastad tagasi kaevatud Alansi lähedal Harmis ning varem Lääne-Eestis Kõmsil ja Maidlas. Kuigi Alansi matmiskohast on alles üksnes kõige alumine ladestus, ei saa välistada, et sealgi on tervena säilinud veel mõni matmislohk.

Kündmisega lõhutud matustest ja adrateraga pinnale tõstetud leidudest väärrib erilist tähelepanu üks saksa denaari algeline imitatsioon, mida on kantud ripatsina ja mille leidis 2000. a A. Kivistik. Selliseid müntide robustseid jäljendeid oli siiani leitud vaid tänapäeva Läti territooriumilt. Arvatavasti on Alansist saadud ehe valmistatud 11. saj teisel poolel liivlaste tähtsaimas kaubanduskeskuses Daugmales.

2006. a varakevadel toimusid Alansi külas uuringud ka ühel ligi paarkümmend aastat tagasi avastatud **viikingiaegse mündiaarde leiukohal**. Tingituna 2005. aastal Ubina hõbeaarde päästekaevamisi varjutanud röövist, võeti seekord koheselt kasutusele kõrgendatud turvameetmed, mis hõlmasid mh ka leiukoha ööpäevaringset valvet kaevandi alal ja selle lähiümbruses. Autor tänab siinkohal Kaitseliidu Tallinna Malevat, kes kokkuleppel Muinsuskaitseametiga, varustas ekspeditsiooni erivahendite, sh spetsiaaltelkidega.

Kasutades sama uurimismetoodikat, mida rakendati Ubina aarde päästekaevamistel, leiti Alansist 43 hõbemünti, millest valdava enamuse moodustavad Inglismaal, anlgo-saksi dünastia valitsejate (Aethelred ja Cnut) löödud rahad ja nende Rootsi (Sigtuna) järelmündid (25). Vähem avastati Saksamaa rahapajade verminguid (12) ning Araabia kalifaadi dirhemeid (5). Aarde vanimaks mündiks on Kaspia mere ja Pärsia lahe vahelisel alal laiunud Sassaniidide riigis Husrav I-II (531–579/590–628) valitsemise ajal valmistatud ja Eesti leiumaterjalis võrdlemisi haruldane hõberaha. 2006. a uuringute oluliseks tulemuseks võib pidada Alansi aarde maapõue jäämise aja täpsustamist: tuginedes leiu kõige hilisema mündi (jn 5) varaseimale võimalikule vermisajale ilmneb, et vara ei saanud jääda maapõue enne 1018. aastat.

VIIMSI VALLA MÄLESTISED

2006. a hilissügisel tellis Viimsi vald arheoloogilised eeluuringud mõlemale poole Pärnamäe teed Soosepa raba ning Mäealuse tee vahelisele maa-alale. Koos juba teadaolevate objektide fikseerimise ja kaardistamisega oli välitöö eesmärk piirkonna inspekteerimine uute muististe avastamiseks ja seeläbi informatsiooni andmine valla arendustegevuse planeerimiseks Viimsi aluspõhjalisel kõrgendikul Lubja-Pärnamäe ümbruses.

Võrreldes Harjumaa teiste piirkondadega, pole Viimsi vald arheoloogiamälestiste poolest kuigi rikas: siia jäävad vaid kaks kultuurimälestiste riiklikusse registrisse kantud objekti – asulakoht Prangli saarel Idaotsa külas (nr 18989) ja kivilabürint Äksi saarel (nr 18990). Kuigi Viimsi saarlavalt on ka varem avastatud arheoloogilisi objekte, on need nüüdseks osaliselt või täiesti lõhutud.

Selgeid märke varasemast inimtegevusest oli säilinud uurimispiirkonna loodeosas, kus asub ligi kolmkümmend aastat tagasi avastatud, kuid hiljem “kaotatud” asulakoht. Nüüd õnnestus see muistis – Viimsi I asula – taasavastada. Arvatavalt sai eelrooma rauaajast (200 eKr–50 pKr) pärit asula kujunemisel määravaks teguriks rauatootmiseks tarviliku soomaagi leidumine Soosepa rabas. Veel praegu võib leida soomaaki ja šlakki Soosepa raba äärsetel aladel. Tuginedes nivelleerimistulemustele, samakõrgusjoonte võrdlemisele ja maastikuvaatlusele, võib väita, et Soosepa raba on ulatunud oma algstaadiumis kuni asulakoha edelapiirini. Arvestades juhuslikke leiuteateid ning nende ebamääraselt fikseeritud kaugust 1990. aastal läbikaevatud Viimsi I ja II tarandkalmest ning Soosepa talust, võib oletada, et helmest meenutav looduslik veeris ning raudkirves on leitud just kusagilt Viimsi asulakoha kandist.

Asulakoha läheduses paiknenud ning samasse ajajärku dateeritud varane(?) tarandkalme, mida koha-peal teati *Rootsi kuninga hauana*, oli 2006. a toimunud välitööde ajaks lõhutud. Kalmekohal läbi viidud uuringud osutavad võimalusele, et Kesk-Kaare tee all võiks olla sellest matmispaigast midagi veel säilinud.

Uurimisala teistesse piirkondadesse kaevatud šurfides puudusid märgid varasest inimtegevusest. Vaid kirdeosas, paeastangu all kulgeval terrassil Kalda talu eluhoonete vastas, võis künnikihi ja loodusliku aluspinnase kokkupuutekohal täheldada jälgi põlengust, võimalik, et kunagisest aletamisest.

2006. a arheoloogilised eeluuringud kinnitasid varasemat teavet, et Pärnamäe alumise kruusakarjääri rajamisega hävitati nöörikeramika asulakoht ning selle peal paiknenud I aastatuhande esimese poole kalme (jn 6). 1980. aastate keskpaigas korjas Ivar Leimus sama kruusakarjääri idaservalt ja profiilist arheoloogilist materjali, mis on AI-s arvele võetud Mähe asulakoha leidudena.

Kuigi Viimsi II asula on hävinud, võimaldavad sealt korjatud kümmekond hilist nöörikeramikakildu korrigeerida käibivat arvamust Viimsi saarlava varasemast asustusest. Senini võis Viimsi poolsaare lääneosasast Miiduranna külast Pihlaka talu põllult leitud hilise venekirve katke põhjal üksnes oletada nöörikeramika kultuuri asustuse olemasolu kusagil Miiduranna-Viimsi kandis. Nüüd võime juba kindlalt väita, et maaviljeluslik avaasustus jõudis ka Viimsi poolsaare siseosas asuvatele kõrgematele maadele Lubja ja Pärnamäe talude piirkonnas hiljemalt hilise nöörikeramika kultuuri lõpuperioodil, s.o 2000. aasta paiku eKr. Nüüdseks hävinud Viimsi nöörikeramika asulakoha lähedusse jäid ka varaseks viljelusmajanduseks igati sobivad õhukeste muldadega loopealsed alad.

Lisaks nöörikeramikale leiti 1980. aastate keskpaigas Pärnamäe alumise kruusakarjääri servast veel u 40 savinõukildu, mis kuuluvad I at esimesse poolde pKr. Selle, hilisema leiukompleksiga võib siduda ka samast saadud põlenud inimluude katkeid ja ühe karuhambast valmistatud ripatsi. Nimetatud leiud osutavad võimalusele, et nöörikeramika kultuuri asula peale rajati hiljem kivi kalme. Paraku jääb Viimsi kalme olemasolu vaid hüpoteesiks, kuna esemete leidmise ajal oli künka keskosa juba lõhutud ja mingeid kalmekonstruksioone ei täheldatud. Kui eeldada, et seal siiski oli kalme, siis jääb õhku küsimus, kas see oli Viimsi muinasaja seni puuduv vahelüli "Rootsi kuninga haua" (varane tarandkalme?) ning 4. sajandi teisel poolel rajatud I ja II tarandkalme vahel. Tõstetud küsimusele vastuse leidmist raskendab ka asjaolu, et 2.-3. sajandi keramika pole siiani selgelt eristatav rooma rauaaja keramikast.